

GEREDE'DE FIKRA ANLATMA AN'ANESİ (Fıkra Tipleri-Fıkra Anlatıcıları-Fıkralar)

DOÇ. DR. SAİM SAKAOĞLU*

Köy odaları, Türk kültür hayatında mühim bir yeri olan eğlence yerlerinden biri, belki de başta geleni idi. Eğlence ile terbiyeyi, misafirperverlik ile hürmeti bu çatıların altında yuğrulmuş olarak görürdük. Yaz aylarının uzun gündüzleri, bitmek tükenmek bilmeyen işlerle akıp gittikten sonra, işi daha az olan kış günleri gelirdi. Bu günlerin gecelerinde köy odalarına büyük işler düşerdi. Gençlerin toplanıp eğlendikleri, daha yaşlıların ise sohbet ettikleri bu odalar, Türk kültürünün canlı olarak korunduğu kaynaklardan biri idi. İşte Gerede'deki bu odalar, diğer kültür mahsüllerimiz gibi, fıkraları, fıkra anlatıcılarını bize kazandıran yerler olmuştur. Ancak günümüzde bu tür odalar, bütün yurdumuzda olduğu gibi Gerede'de de azalmakta, eski fonksiyonunu kaybetmektedir. Bu odalarla ilgili olarak araştırma yapan iki araştırmamızın dedikleri gibi, “Şimdi odaların yerini kahveler aldı. Onlardan ne kaldı? Bölük pürçük sisli anılar,”¹, “Ne var ki şimdi bu odalar, yıkık duvarları, dökülmüş sıvaları ile kaderlerine terkedilmiş durumda... Uğrayanlar ise eski ihtişamlarını bulamaz oldular.”²

Biz bu tebliğimizde, artık kaderlerine terkedilmiş olan odaların eski canlı günlerinde yaşayan nüktedan müdavimlerinin anlattıkları fıkraları değerlendirmeye çalışacağız. Kimler anlatmış, kimler dinlemiş ve günümüze neler kalabilmiş?

On yıldan beri üzerinde fiilen çalıştığımız, yirmi yıldan beri de derslerimiz arasında yer verdiğimiz fıkralar, küçücük anlatmalar olmalarına rağmen, üzerlerinde uzun uzun durulması ve çeşitli açılardan incelenmesi gereken mahsüllerdir. Tasnifi, tipleri, konuları,

* Doç. Dr. Saim Sakaoğlu, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi.

¹ M. Güner Demiray, “Gemerek'te Odalar,” *Türk Folkloru*, 1 (4), Kasım 1979, 22.

² Emin Kuzucular, “Şarkışla'nın Akçakışla bucağındaki Köy Odaları ve Kültürümüze Hizmetleri,” *Türk Folkloru*, 4 (38) Eylül 1982, 25.

ortaklıkları gibi meseleleri üzerinde durmak fıkraları bize daha yakından tanıttacaktır.

1975 yılında, Türk fıkraları ile ilgili ilk tebliğimizi hazırlarken, değişik fıkra tasnifleri ile karşılaşmıştık. Bunların elimizdeki malzemeğe uygun düşmediğini görünce biz de yeni bir tasnif tecrübesine girişmiştik. Bu tasnifi, her zaman görülmesi mümkün olmayan bir kaynakta yer aldığı için, anahatlarıyla aşağıya alıyor ve dikkatlerinize sunuyoruz.

I. Tarihte yaşamış şahıslar etrafında teşekkül eden fıkralar:

1. Her bölgede tanınan ünlü tipler (Nasreddin Hoca, İncili Çavuş),
2. Sadece yaşadıkları bölgede tanınan tipler (Tayyip Ağa 'Konya', Niyazi Dede 'Sivas').³

II. Bir topluluğu temsil eden tipler etrafında teşekkül eden fıkralar:

1. Din veya inanış sistemi ile ilgili olanlar (Hoca, Kadı, Bektaşî).
2. Bir bölge halkı ile ilgili olanlar (Karatepeli, Kayserili),
3. Bir karakter veya bir meslek gurubu ile ilgili olanlar (Ahmak, deli, cimri, sarhoş, hırsız, doktor).

III. Eş kahramanlı fıkraları: (Hoca-talebe, efendi-uşak, ebeveyn-çocuk)⁴

A. FIKRA TIPLERİ

Gerede'de derlenen 220'ye yakın fıkranın bizi ilk plânda ilgilendirenleri, yukarıdaki tasnifimizde yer alan, "Sadece yaşadıkları bölgede tanınan tipler"e bağlı olanlardır. Bunlardan da üçü dikkatimizi çekmektedir:

1. Şamlıların (Şamlım/Şamlı) İbrahim Efendi.
2. Hafız Becced/Behçet.
3. Salurlu Mustafa Turan.

Bu "fıkra tipleri"ne dair, haklarında anlatılan fıkralarda bula bildiğimiz bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

³ Bu son tip'i, aşağıdaki kaynağımız, bir dizgi hatası olarak "Sede" şeklinde vermiştir; buraya atıfta bulunan bütün kaynaklar daima "Sede" olarak göstermişlerdir. Yeri gelmişken düzeltiriz.

⁴ Saim Sakaoğlu, "Türk Folklorunda Alık Fıkralar," *Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri*. Ankara 1976, 85-86.

1. *Şamlıların İbrahim Efendi*: 92 yaşına kadar yaşadığı biliniyor. Mithat Dayıoğlu'nun Gerede Belediye Başkanlığı sırasında hayatta idi. İlerlemiş yaşında bile dinçliğini koruduğu söylenir. Gezmeyi de çok seven İbrahim Efendi nüktedan ve hazırcevap bir zat imiş. Onun da, tıpkı Nasreddin Hoca gibi bir eşeği varmış. O, kiremidi döğüp tahtakurusu ve bit ilacı satacak kadar bu işleri seven biriymiş.

Fıkralarından bir kaçını aşağıya alıyoruz.

İbrahim Efendi doksan yaşını geçmişti. Oturup sohbet ederken, "Bu yaşa geldim, bir tek düşmanım bile yok."

deyiverir. Etrafındakiler merakla sorar:

"Nasıl olur İbrahim Efendi? Bunun sebebi nedir?"

O gayet tabii bir halde cevap verir:

"Nasıl olacak, düşmanlarımın hepsi öldü de ondan."

* * *

Şamlıların İbrahim Efendi'ye sormuşlar:

"İbrahim Amca, cigara içmek günah mı, sevap mı?"

"Bilmiyom evlat."

"Peki, niye içiyon?"

"Evlat, ben günahsa yakıyon, sevapsa içiyon."

Şamlının İbrahim Efendi hanımını hiç yanından ayırmak istemezmiş. Ancak, kayınpederinin hastalığını bildiren telgraf gelince hanımını göndermek zorunda kalmış. Günlerce yalnız kalan İbrahim Efendi evin bütün işlerini görmeye başlamış. Hastanın iyileşmesi üzerine çekilen bir telgraf onu sevindirmeye kâfi gelmiş. Çünkü hanımının geleceği gün de bildiriliyormuş.

Vakit yaklaşınca eşeğine binen İbrahim Efendi yola çıkmış. Ancak, aslında tembel olan eşek o gün hızlı hızlı gitmeye başlamış. Bu duruma şaşırان İbrahim Efendi, ileride, aynı yöne gitmekte olan bir eşeği görmüş ve meseleyi hemen anlamış. Eşeğinin kulağına eğilip:

"Ulan eşek, bu gün sana ne oldu? Birdenbire küheylâna dönüverdın. Yoksa karıdan sana da mı telgraf geldi?" deyivermiş.

* * *

İbrahim Efendi'nin arkadaşları arasında kendisi gibi nüktedan olanlar da vardır. Aşağıdaki hadise iki nüktedamı karşı karşıya getirecektir.

Gezmeyi çok seven İbrahim Efendi'nin yolu Bursa'ya düşer. Bu arada kendisini zengin birisi olarak tanıtır. Ancak günün birinde parasız kalınca memleketten yardım ister. Belediye Başkanı Mithat Dayıoğlu'na şöyle bir telgraf çeker:

“Kavacığın düzünü sat, parasını acele gönder.”

Kendisi kadar şakacı olan Başkan Dayıoğlu şöyle bir telgrafla cevap verir:

“Satın almak isteyen çok, fakat yarım milyon veriyollar. Fıatı artacağı için sora satar parasını gönderirim.”

2. *Hâfız Becced/Behçet*: Lâkabından “hâfız” olduğunu çıkarabiliriz. Gittiği köylerde masal, fikrâ ve hikâye anlatmış.

Bir fıkrasını aşağıya alıyoruz.

Hafız Becced, Kambur'un Kadir'i hiç sevmezmiş. Çünkü o hiç sözünde durmazmış.

Bir gün Hafız Becced Kambur'un Kadir'inin ağır hasta olduğunu işitmiş. Aradan bir kaç gün geçince Kadir'in iyi olduğu haberi gelmiş. Bu işe adeta kızan Hafız Becced demiş ki:

“Vay yalancı vay, demek Ezrail'e verdiği sözü de tutmadı.”

3. *Salurlu Mustafa Turan*: 1977'de 50 yaşında idi. Çiftçi olup köyünde oturuyordu. Köyün idari işlerinde de çalışmış, sevilen ve sayılan bir kimse idi. Kendisi ayrıca iyi bir fikra anlatıcısı idi. Daha çok Nasreddin Hoca ve İncili Çavuş fıkralarını anlatırdı. Anlattığı fıkraları köyünün yaşlılarından dinlemiş.

Fıkralarından ikisini aşağıya alıyoruz:

Salurlu Mustafa pazardan aldığı irice bir kelemi (lâhana) kucağında götürürken birisi takılır:

“Yahu, bu kocaman şeyi ne yapacaksın?”

Mustafa Turan hemen cevabını verir:

“Ettен gıdamızı alamıyoruz, hiç olmazsa ottan olsun gıdamızı alalım.”

* * *

Salurlular toplanmışlar, süttен konuşuyorlarmış. Kimisi inek sütünün, kimisi koyun sütünün daha iyi olduğunu, faydasının daha çok olduğunu söylüyormuş. O zamana kadar hiç sesini çıkarmayan Mustafa da kendi fikrini söylemiş:

“Ağalar, bence en iyi süt adam sütüdür. Görmüyor musunuz, paketi bile bir derde devadır.”

B. FIKRA ANLATICILARI

Geredeli fıkra anlatıcıları da ayrı bir gurubu teşkil etmektedirler. Bugüne kadar daha çok “fıkra üreten” tipler üzerinde durulduğu halde, “fıkra anlatan” kişiler üzerinde hemen hiç durulmamıştır. Gerede ve köylerinde yaşamış ve yaşamakta olan bu tür anlatıcılardan bazıları da, bu meziyetleriyle geniş çevrelerce tanınma bah-tiyarlığına erişmişlerdir. Aşağıda bu “fıkra anlatan”lardan bazılarına kısaca tanıtacağız.

1. *Geredeli Feyzi Ünlüol*: 1977’de 49 yaşında idi. Kunduracı olup Demirciler Mahallesi’nde oturuyordu. Anlattığı fıkraları kahvelerde, kış gecelerinde yapılan sohbet toplantılarında mahallesinde dinlemiş. Fıkra anlatması sırasında, hâl ve hareketleriyle de nüktedan birisi olduğu intibasını uyandırmıştır.

2. *Hacılarlı Kel Ali*: 1977’de 51 yaşında olan çiftçi Necmeddin Gül’un verdiği bilgiye göre, çok nüktedan birisi imiş. Hattâ bu vasfı, köylülerce “geveze” olarak adlandırılmış. Daha çok Nasreddin Hoca gibi “fıkra tipleri” ile ilgili fıkraları bilirmiş.

3. *Soğukoluklu İbrahim Özdoğan* / “*İncili İbrahim*”: 1977’de 62 yaşında idi. Çiftçi olup köyünde oturuyordu. Çok fıkra bilip zevkle dinlettiği için adı “İncili İbrahim”e çıkmıştır.

4. *Soğukoluklu Ali Peker*: 1977’de 58 yaşında idi. Marangoz olup köyünde çalışmakta idi. Latifeleri köylüler tarafından zevkle dinlenirmiş. Hattâ, sık sık dükkânına gelirler, bir şeyler anlatırlarmış.

5. *Kazanlarlı İsmail Apaydın* “*Topal İsmail*”: 1977’de 56 yaşında idi. Çiftçi olup köyünde oturmaktaydı. Kış sohbetleri sırasında köylüler bunu çağırır, konuşturup dinlerlermiş. Masal ve hikâye de anlatırmış.

C. FIKRALAR

Gerede’de anlatılan fıkraları, yukarıdaki tasnifimize yerleştirirsek, hemen bütün dalların örneklerinin yer aldığı görülecektir. Bunların bir bölümü “nükte cümleleri” ile derhal hatırlanabilecekleri için, biz de tam metin yerine, bu cümlelerle veya “temel hadise”nin adını vermekle yetineceğiz.

I/1/a. Nasreddin Hoca Fıkraları. Toplam olarak 26 Nasreddin Hoca fıkrasına yer verilmiştir. Bazılarında sadece “Hoca” olarak geçmektedir. Bazı fıkralar onun adına bağlı olarak anlatılsa bile onun de-

ğildir. Bunlar arasında Timurlenk ile ilgili fıkra da vardır (Fil isteme ve Timurlenk'in değeri). Bazı fıkraların adlarını şöylece tesbit edebiliriz:

“Belki ağaçtan öteye yol bulurum.”

“Bilenler bilmiyenlere anlatsın.”

“Kimin içinin yandığını Allah bilir.”

“Sen de haklısın hanım.”

“Eski kilimi torba yapacaktım.”

“Allah'ın rahmetini çiğnememek için kaçıyorum.”

“İçerisi karanlık da onun için dışarıda arıyorum.”

“Düşeceğimi bildin, öleceğimi de bilirsin.”

“Aklın varsa göle kaç.”

Fincancı katırlarını ürkütme,

Mum ile kazanı kaynatmak,

Ay'ı kuyudan çıkarmak.

Gerede'de anlatılan Nasreddin Hoca fıkralarından birini aşağıya alıyoruz.

Hoca hamama gitmiş. Soyunup eşyalarını bir dolaba koymuş. O içeride iken kasabanın külhanbeyleri elbiselerini saklamışlar. Hoca elbiselerini bulamayınca külhanbeyleri çağırmış:

“Delikanlılar, siz bu kasabanın âlâ, münevver kişilerisiniz. Dininize, imanınıza söyleyin; ben bu hamama gelirken bicamalarımınla mı geldim?”

b. İncili Çavuş Fıkraları. Toplam olarak yedi İncili Çavuş fıkrasına yer verilmiştir. Bunların üç tanesinde o, Türk-Yunan akıldâneleri yarışmasında Türkiye'yi temsil etmektedir. Bazı fıkraların adlarını şöylece tesbit edebiliriz:

“Özrün kabahatinden büyük.”

Körün taşı,

Kuyruğu kesik eşek.

Fıkralarından az bilinen birini aşağıya alıyoruz.

Padişah İncili Çavuş'a sormuş:

“Senin yüzünde ve çenenin altında niçin tüy yetişmiyor?”

İncili hemen şu cevabı vermiş:

“Yüzümü anam öpmüş, çenemin altını da babam öpmüş de ondan.”

II/1/a. Hoca Fıkraları. Hoca tipi ile ilgili çeşitli fıkralar yer almaktadır. Bunların bir bölümünde kastedilen hoca “Nasreddin Hoca”dır. Bazılarında da İncili Çavuş, Bektaşî gibi tiplerle karşı karşı gelmektedirler.

Bir örneği aşağıya alınmıştır:

Köylünün birinin keçisi uyuz hastalığına tutulmuş. Katran sürmesini tavsiye etmişler. Köylü keçisini alıp hocaya gitmiş:

“Efendi, senin nefesin uyuz hastalığına birebir imiş. Şu keçiye bi nefes ediver.”

“Nefes ederim, lâkin hastalığın bi an evvel hayvandan defolmasını istiyosan, benim nefesime senin tarafından da bi miktar katran ilâve edilmelidir.”

b. Bektaşî Fıkraları. Toplam 13 Bektaşî fıkrasına yer verilmiştir. Bazılarının adları şöyledir:

“Bu köpek de birkaç gün sonra tazıya döner.”

“İnsanların hamuru çamurdandır, su ile oynamaya gelmez.”

“Yendiği için orucu severim.”

“İftara kadar ağzımda ıslansın diye ağzımda bekletiyorum.”

“Ben kıldım oldu.”

“Akşamdaaan akşama.”

Az bilinen ikisini aşağıya alıyoruz.

Bektaşinin biri şeyhülislâmın huzuruna çıkmış:

“Efendim, Allah size 27 yıl ömür versin.”

Bektaşinin arzu ettiği yıl sayısını biraz tuhaf karşılayan şeyhülislâm sorar:

“Ne için 27 yıla bağlıyorsun?”

“Geçen yıl Ramazan 29 gün çekmişti; bu yıl da 28 gün oldu. Eğer Allah size 27 yıl ömür uzunluğu verirse mübarek Ramazandan da, oruçtan da kurtulacağız.”

* * *

Bektaşinin biri Ramazan da bir iki gün oruç tutmuş, sonra bırakıvermiş. Bir mecliste sormuşlar:

“Erenler, bu yıl Ramazan uğradı mı?”

Bektaşî biraz düşündükten sonra şu cevabı vermiş:

“Uğradı ama sıyırttı geçti.”

c. *Kadı Fıkraları*. Sayıları azdır. Bir örneğini aşağıya alıyoruz.

“Eskiden kadıların mayışı olmazmış. Davanın harcım alarak geçünürlermiş. Bi gün kadı'nın birisini, ahalisi gayet sakin, gavgava etmeyen bi yere tayin etmişle. Aradan uzun zaman geçmiş, kadıya hiç dava gelmemiş, para bakımından sıkıntıya düşmüş. Mübaşiri çağırılmış, yoldan geçen iki kişiyi zorla mahkemeye aldirtmiş. Adamlardan birine sormuş:

“Senin şu adamdan bi davan var mı?”

“Hayır yok.”

Öbürüne sormuş:

“Ya senin?”

“Ne münasebet, benim de yok.”

“O halde şimdi bir karar yazıyorum. Belki ilerde lâzım olur. Verin bakalım kararı harcı onar kuruş.”

2/a. *Karadenizli Fıkraları*. Birkaç tane tesbit edilmiştir. Bazıları,

“Bir balıkçı” gibi benzer adlarla anılmaktadır. Bazılarının adlarını şöyle sıralayabiliriz:

“Yıkarken değil sıkarken öldü.”

“Sıkı tutunun, avucuma tüküreceğim.”

“Allah'ı kandırıyorum.”

b. *Kayserili Fıkraları*. Yer alan tek Kayserili fıkrası da pek yaygın değildir.

“Kayseri'den birisi Gerede bazarına eşşek almaya gelü. Topal bi eşşegi de müşteri olu. Topal eşşiyi iki yüz liraya satun alu. Bazar yerinden o topal eşşiyi almak istiyen başka bi müşteri, eşşiyi alan Kayseri'liye:

“Bu topal eşşiyi niçin aldın? Bu eşşiyi binemezsin.” der. O da:

“Eşşiyi konturol ettim. Ayağına mih batmış. Mihı çıkardığım zaman eşşiyin ayağı iyi olu.”

Aynı adam eşşeyi satan Geredeliye gelü:

“Eşşeyin ayağına neden bakmadın? Mih batmış. Mihı çıkarınca eşşek ağsamaz olmuş. Çok ucuza satmışsın.”

“Eşşek esasdan topaldı. Eşşeyin topallığını mihdan tahmin etsinler diye mihı eşşeyin ayağına ben çaktım.”

Aynı adam eşşeyi alan Kayserili'ye tekrar gider:

“Eşşek esastan topalmış. sahibi mihı kendisi çakmış.”

Kayserili son sözünü söylemiş:

“Param sahte olmasaydı Geredeliler beni gandıracaktı.”

3/a. *Ahmak Fıkraları*. Ahmaklıkla ilgili pek çok fıkra vardır. Bunların bir bölümü “safılık” ile ilgilidir. Bir örneğini aşağıya alıyoruz.

İki hırsız, eşeği ile gitmekte olan bir adamın eşeğini çalmak isterler. Biri hemen adamın arkasına geçip eşeğin boynundaki yuları kendi boynuna geçirir, öbürü de eşeği alıp gider. Bir müddet sonra adam arkasına bakınca bir de ne görsün, yuların içinde bir adam.

“Sen kimsin?”

“Ben senin eşeğimim. Vaktiyle annem babam beddua etmişti de eşek olmuştum. Demek ki şimdi de hayır duası etti ki adam oldum.”

Eşeğin sahibi çaresiz yoluna devam edip gitmiş. Birkaç gün sonra, yolu pazara düşmüş. Baksa ki eşeği satış için ortalarda gezdiriliyor. Hemen eşeğinin kulağına eğilip demiş ki:

“Yine ananın canını mı sıktın da eşek oldun.”

b. *Deli Fıkraları*. Sayıları oldukça fazla olan deli fıkralarının çoğunu her yerde bilinenler teşkil etmektedir. Az bilinen birini örnek olarak alıyoruz.

Bir gece delilerden biri arkadaşına der ki:

“Felâket, bu gece çıkamayacağız dostum.”

Öbürü hayretle:

“Niye, yoksa anahtarları mı kaybettin?”

“Hayır, kapıcı bu akşam kapıyı kilitlemeyi unutmuş.”

“Düşündüğün şeye bak, bu gece de bostan duvarından atlarız gideriz.”

c. *Cimri Fıkraları*. Cimrilere Gerede’de “sıkra” adı verilmektedir. Tesbit edilen az sayıdaki örneğimizden birini aşağıya alıyoruz.

Sıkra’nın biri de ne zaman sofraya otursa, evvelâ İhlas Sûresini okur, sonra da karısının başını açtırmış. Sebebini sormuşlar. Şöyle demiş:

“İhlâs Sûresini okuyunca şeytanlar, karının başını açınca da melekler sofradan kaçarlar diye böyle yapıyorum. Çünkü ben kalabalık sofradan hiç hazzetmem.”

ç. *Sarhoş Fıkraları*. Sayıları oldukça fazla olan sarhoş fıkralarının çoğunu her yerde bilinenler teşkil etmektedir. Mahallî hava taşıyan bir örneği aşağıya alıyoruz.

Terzi Muharrem bir güzel içtikten sonra yürümekte güçlük çekmektedir. Bunun halini gören komşusu Saraç İhsan takılmadan edemez.

“Görüyorsun ya Muharrem Efendi, İçmek ne kadar fena şey.”
Zaten zor yürüyen Muharrem şöyle bir durup İhsan’ın yüzüne bakarak:

“İhsan’ım, içmek değil yürümek fena.”
deyiverir.

d. *Yalancı Fıkraları*. Sayıları azdır. Bir örneğini aşağıya alıyoruz. Adamın biri çok yalan söylemiş. Karşılaştığı bir arkadaşı ona: “Ya arkadaş, düşünmeden bir yalan söyle.” deyivermiş. O da:

“Arkadaş, ben yalan filan düşünemiyorum. Evde karı öldü, onu düşünüyorum. Kefen alacak param yok.” cevabını vermiş.

“Al şu parayı da kefen al bari.”

Parayı veren, arkadaşının karısının sağ olduğunu öğrenir. Yanına giderek çıkışır:

“Yahu sen karının öldüğünü söylemiştin, karın sağlamış.”

“Arkadaş, sen bana ‘Düşünmeden bir yalan söyle’ demiştin. düşünmeden söylenen yalan da bu kadar olur.” cevabını vermiş.

e. *Doktor Fıkraları*. Sayıları azdır. Bir örneğini aşağıya alıyoruz.

Adamın biri muayene olmak için doktora gitmiş. Doktorun kapısındaki bir yazı dikkatini çekmiş: İlk defa gelenlerin muayene ücreti 50 lira, ikinci defa gelenlerin muayene ücreti 25 lira.

Muayene odasına giren hasta evvelce bir daha gelmişcesine, “Doktor Bey, ben yine geldim.”

demiş. Doktor hiç sesini çıkarmamış. Muayene bittikten sonra hastasına şöyle demiş:

“Evvelce verdiğim reçetede ki ilaçlara devam et.”

f. *Hırsız Fıkraları*. Sayıları fazla değildir. Bir örneğini aşağıya alıyoruz.

“Hızsuzun biri radiya çalmaktan dolayı yakalanmış. Mahgemedede hakim cezasını açıklamış:

“İki yıl cezalandın.”

Bunu duyan hırsuz:

“Zaten ben iki yıl ceza yiyeceğimi biliyodum.”

deyince hakim sormuş:

“Nerden biliyon?”

“Radiyanın üstünde ‘iki yıl garantilidir’ diye yazıyodu da ondan biliyodum.” demiş.

III/a. *Hoca-Talebe Fıkraları*. Eski ve yeni eğitim hayatımızda ilgili olarak anlatılan fıkraların sayısı az değildir. Ancak bir bölümü yeni fıkralar bahsine gireceği için biz, örnek olarak eski sayılabilecek bir fikrayı alıyoruz.

Mektebe giden bir çocuğa bir-iki ders yaptıktan sonra muallim sormuş:

“İçinizden Cennete gitmek isteyenler parmak kaldırsın.”

Çocukların hepsi parmak kaldırmış, sadece bir tanesi kaldırmamış. Muallim merak ederek sormuş:

“Oğlum, sen niçin parmak kaldırmadın? Cennet’e gitmek istemiyor musun?”

Çocuk gayet sakin bir sesle cevap vermiş:

“Annem, ‘Mektepten çıkınca doğruca eve gel’ dedi de ondan.”

b. *Ebeveyn-Evlat Fıkraları*. Örneklerinin sayısı azdır.

Anne, oğlunun üstünü başını kirli görünce seslenir:

“Oğlum, akşama misafir gelecek, biraz temizlen.”

Oğlan merakla sorar:

“Uzun kollu mintanımı mı giydireceksin, kısa kollu mintanımı mı? Ona göre yıkanayım.”

c. *Komutan-Asker Fıkraları*. Örneklerinin sayısı azdır.

Nuhören köyünden Ömer Şimşek’in askerlik hatıraları arasında yer alan bir fikrayı örnek olarak alıyoruz.

Komutan gelecek diye hizaya geçiyorduk. Başçavuşumuz:

“Sağa bak!”

deyince herkes sağa baktı. Ama askerlerden biri sola bakıyordu. Bu durumu gören başçavuş sorar:

“Oğlum, herkes sağa bakıyor, sen niye sola bakıyorsun?”

“Komutanım, sol taraftan da düşman gelebilir, orayı da ben gözetliyeyim diye bakıyorum.”

ç. *Efendi-Hizmetçi Fıkraları*. Sayıları çok azdır. Çok bilinen bir örneğini aşağıya alıyoruz.

Bırısı bir köylüyü hizmetçi olarak alır. Bu hizmetçi, alt kattan üst kata kadar kahve fincanlarını dökmeden getirir. Bir misafirin geldiği gün efendisi hizmetçisine sorar:

“Oğlum, sen evvelce garsonluk filan yaptın mı? Bu kahveleri dökmeden nasıl getiriyorsun?”

“Hayır efendim, ben garsonluk filan yapmadım. Yalnız, alt katta fincanlara kahveleri koyunca ağızma birer yudum alır, odadan içeriye girerken tekrar fincanlara boşaltırım.”

Ç. GEREDDE'DE ANLATILAN FIKRALARA BAŞKA BİR AÇIDAN BAKIŞ

Gerede'de anlatılan fıkraları, az veya çok bilinmelerine, eski veya yeni olmalarına, bölgeye mahsus olup olmadıklarına göre çeşitli guruplara ayırabiliriz.

1. Çok bilinen her yerde anlatılan fıkralar.

Bir bölümünü, yukarıdaki örneklerimiz arasında da gördüğümüz bu fıkralar, hemen her yerde anlatılan fıkralardır. Bazılarını ana hatlarıyla şu şekilde hatırlatabiliriz:

a) Tembel gelini işe alıştırmak için iş kavgası yapan kaynana ve kaynata fıkrası,

b) Çok evlendiği halde, hâlâ “Anan koca yüzü mü gördü?” diyen ananın fıkrası,

c) Büyük oğullarından içmek için su isteyen babaya, küçük oğulan, “Onlar tembel; kalk kendin iç, bir de bana ver,” diyen oğulun fıkrası,

ç) Arkadaşını medheden birine, onun kendisini kötülediğini söylemeleri üzerine, “ikimiz de yanlılabılırız,” dediği fıkra,

d) Tadı damağında kalan incirden tekrar yemek isteyen birinin, adını bilmediği için, tarifi üzere pathcan yemesiyle ilgili fıkra.

Bu guruba giren iki fikrayı bölge ağızıyla aşağıya alıyoruz.

Zamanın birisinde bi kişi varmış. Bi gece gezmiye gidiyomuş. Vardığı evin kapısında “Köpiye Dikkat” yazılıymış. Adam öyne (öyle) korkmuş ki eline bikaç daş almış, yavaş yavaş eve doğru gidiyomuş. Eve seslenmiş. Ev sahibi:

“Yahu, o daşlar ne?” diye sormuş.

“Köpekden korktum da ona.”

“Yahu birader, köpek here (küçük) de basulu ölü diye “Köpiye Dikkat’ diye yazdım.” demiş.

* * *

“Köylünün biri evlenmiş, hemen esgere gitmiş. Giderken karısı gebeymiş. Köylülerin âdeti karısına mektub yazması ayıptır. Sonunda durumu öğrenmek için bobasına bir mektup yazıyo ve mektubda diyo ku:

“Yürü mektubum yürü,
Düşü hayra yor da gel.
Bi iken iki olduk,
Üç olduk mu sor da gel.”

Babası oğlundan gelen mektubu alıyo ve meseleyi çakıyo. Bobası da oğluna şöyne (şöyle) bi cevap yazıyo:

“Mektubun iyi mektup,
Böyne (böyle) mektup gene yaz.
Tarlan ürün vermedi,
Gel de yine gaz.”

2. Yeni fıkralar.

Son yılların, en azından asrımızın fıkralarını bu guruba alıyoruz. Bazılarını ana hatlarıyla şu şekilde hatırlatabiliriz:

a) Yasak olan yerde avlanan çocuğun, görevli kişiye, balık tutmadığım, solucana yüzme öğrettiğini söylediği fıkra,

b) Her gün bir yaprağı koparılan duvar takvimi için yaşlı köylünün “Yeni aldın, niye koparıyorsun? Yazık değil mi?” dediği fıkra.

Bu guruba giren bir fıkrayı aşağıya alıyoruz.

Öğretmen, fizik dersinde ısı ve tesirinden bahsederken, ısınan maddelerin uzayacağını, soğuyunca ise kısılacığını anlatır. Örnek olmak üzere de telefon tellerinin yazın uzadığını, kışın kısaldığını söyler. Öğretmen talebelere de birer örnek vermelerini ister. Çocuklardan biri şu cevabı verir:

“Öğretmenim, yazın havalar sıcak olduğu için günler uzar, kışın ise havalar soğduğundan günler kısılır.”

3. Başka yerlerde de anlatılmakla beraber bölgeye mâl edilen fıkralar.

Bunlar, kahramanları Geredeli olarak gösterilen, fakat aslında anonim olan, yani her hangi bir bölge insanına bağlı olmaksızın anlatılan fıkralardır. İki örneği aşağıya alıyoruz.

“Geredeli ehtiyar bi adam rahmetten sırsıklam olmuş halde söylenerek gaveye girmiş:

“Ne rahmet bu, tufan sanki mübarek.”

Çırak merak ederek sormuş:

“Tufan ne demek amıca?”

“Aman oğlum, sen Nuh Peygamberin hikâyesini bilmiyon mu?”

“Kusura bakma amıca, üç gündür rahmet yüzünden gazete gelmiyo ku?”

* * *

“Bi Gerede’li Kayseri’ye gezmiye gitmiş. Orda duran şofora:
“Beni istasyona kadar kaçta götürsün?”

Şofor:

“Sizden on beş lira alırım, bavullarınız için bi şey almam.”
 demiş.

Bunun üzerine Gerede’li:

“Çok iyi öyniyse (öyleyse), sen bavullarımı istasyona götür.
Ben yürüyerek giderim.”

4. Belli bir fıkra tipine bağlı iken anonimleştirilen fıkralar.

Bunlar; Nasreddin Hoca, Bektaşî gibi bir fıkra tipine bağlı iken bu tiplerden koparılarak “adamın biri” veya “köylünün biri” gibi ifadelerle anlatılan fıkralardır.

Şu fıkra aslında Nasreddin Hoca’ya aittir.

“Adamın biri ehtiyarlamış, yaşlanmış. Tarlaya giderken bi hendekten atlaması icap ediyomuş. Atlarken hendeğin içine düşmüş.
Düşünce:

“Ah gençlik ah,” demiş. Daha sonra etrafına bakmış, kimse yok.
O zaman da:

“Gençliğinde de buydun, ehtiyarlığında da busun,” demiş.

Bu fıkra, Hoca için anlatılırken eşekten düşmesi söz konusudur ve o, “Ben senin gençliğini de bilirim,” demiştir.

* * *

Meşhur, “Ye kürküm ye” fıkrası da aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır:

“Vaktın birinde bugünkü gibi bi toplantı olmuş. Benim gibi peçmürde birisi de o toplantıya girmiş. O adam girince “Buyurun” filan diye hiç iliş kılış yok. Bi de baksa ki orada bulunanların hepsi giravatlı, foterli.

“Bu iş başka türlü” deyip ayrılmış.

Ertesi aşam böyne (böyle) bir cemiyet olunca sırtına bi palto, boynuna bı giravat bağlamış. Varmış kapıdan doğrulunca ilerden:

“Buyrun buyrun,” demişle.

O adam da:

“Buyurun buyurun kürküm, bu rağbet bana değil, sana.”
demiş.

* * *

Şu fıkra da Bektaşî için anlatılırken “adamın biri”ne mâl edilmiştir.

“Adamın birisi hocaya sormuş:

“Abdessüz namaz olu mu?”

Hoca suratını asarak cevap verü:

“Asla! Hiç öyne (öyle) şiy olu mu?”

Adam gülererek:

“Öyne (öyle) emme, ben kıldım oldu.” demiş.

5. Mahalli fıkralar.

Bunlar; orijinal, pek az işitilmiş, başka bölgelerde benzerlerine pek rastlanılmayan fıkralardır. Bunlardan bazılarım aşağıya alıyoruz.

Adamın birisi arkadaşına sormuş:

“Gerede'ye vardın mı? Panayırı gördün mü?”

Arkadaşı da: “Gördüm.”

demiş. Öbürü sormaya devam etmiş:

“Şakşak helvası yedin mi?”

“Yemedim.”

“Ha varmışsın, ha varmamışsın.”

* * *

Adamın biri Eskipazar'ın Bayındır köyüne misafir olmuş. Bayındır'lar bunun çarıklarını saklamışlar. Adam yola çıkacak, bakmış çarıkları yok.

Ev sahibine soruyor:

“Benim çarıklar nerede?”

“Senin çarıkları dana yedi.”

Bu cevabı alan çarığın sahibi şöyle diyor:

“Bayındır, Bayındır; İnsanları haymdır.

Dana çarık yemez amma; bu misafire bir oyundur.”

* * *

Vaktiyle adamın biri Gerede'ye gelip kasabayı bir saat içinde gezip dolaşmış. Vakit geçiremeyince dönüp otelciye sormuş:

“Burada tiyatro var mı?”

“Yok!”

“Sinema var mı?”

“Yok.”

“Eee, peki siz nasıl eğlenirsiniz?”

“Efendim, Bakkal Hasan Efendi İstanbul’dan bir pastırma makinası getirdi de akşamları gidip onu seyrediyoruz.”

* * *

Köylünün biri şehirdeki arkadaşına şöyle bir mektup yazmış:

“Bana güzel bir at al. Ama rengi ne ak olsun, ne de siyah; ne kırmızı olsun, ne sarı; hiç rengi olmasın.”

Adam ne yapsın; düşünmüş, taşınmış arkadaşına şöyle bir mektup yazmış:

“İstedğin atı aldım. Birini bulup yollamıyorum. Onun için sen kendin gel, al. Ama pazar günü gelme, bolupazarı gelme, sali gelme, çarşamba uğrama, çağa gelme, cuma gelme, başka bir gün gel.”⁵

.....

Gerede’de anlatılan fıkralar arasında kahramanı Mevlânâ Celâleddin, Sultan Mecit, Namık Kemal; konusu Marsilyahların palavracılığı; cereyan ettiği yer İngiltere olanlar da vardır. Birkaç fıkra ise İncili Çavuş’u Türk-Yunan akıldânelerinin karşılaşmalarında Türk temsilcisi olarak gösterir. Bu fıkralar daha çok okur yazar kim-seler tarafından anlatılmıştır.

Buraya kadar çeşitli örnekleriyle açıklamaya çalıştığımız, “Gerede’de Fıkra Anlatması An’anesi”, belki diğer il ve ilçelerimize göre büyük farklılıklar göstermemektedir; ancak 220’ye yakın fıkrasının incelenmesiyle böyle böyle bir neticeye ulaştığımız il ve ilçemizin sayısı her halde üçe dörde bile ulaşmamaktadır. Biz, fıkra tipleri, fıkra anlatıcıları ve örnek fıkraları ile Gerede’mizi kültürünün bir açısından incelemeye çalıştık. İleride başka il ve ilçelerimizin fıkraları ile ilgili olarak yapılacak benzer çalışmalara bizim değerlendirmemizin ışık tutacağını ümit ederiz.

⁵ Bu tebliğin hazırlanması sırasında faydalandığımız fıkralar, şu talebe tezinde yer almaktadır: Hüseyin Yalçın, *Bolu Bölgesinden Fıkra Derlemeleri*, Erzurum 1978, IX-123 s.